

Vestmannen

Nr 4

Bergen, 10. juni 2000

16. årgang

*Likjest vårt folk i mager jord
skjelvande blomen på bøen,
stend utan livd i vind frå nord
tett innmed kanten av snøen.
Herre du ser med miskunn ned,
folket vårt gjev du livd og fred.
er oss so kjærleg ein Fader.*

*Her ned i grunnen sveiten rann
trufast åt federne våre;
her dei sin heim og hugnad fann,
dogga med smil og med tåre.
Her blev det flødt ei såkorn flo
varm av vårt beste hjarteblo
her hev me grorbotn å veksa !*

Fagert er landet av Anders Hovden

*Fagert er landet du oss gav,
Herre vår Gud og vår Fader !
Fagert det stig av blåe hav,
soli ho sprett og ho glader,
signar vårt land i nord og sud,
soleis di åsyn lyser, Gud.
yver vårt Noreg i nåde.*

*Tidi ho renn som elv mot os,
fort skifter sumar med vetter.
Fader, ver alltid Noregs los
radt til dei seinaste ætter ;
Herre, vår Gud, vårt Noregs Gud,
varda vårt land frå fjell til flud,
lær oss å gå dine vegar !*

*Signa då , Gud, vårt folk og land,
signa vårt strev og vår møda,
signa kvar ørleg arbeidshand,
signa vår åker med grøda !
Gud, utan deg den vesle urt
veiknar og visnar, bleiknar burt,
ver du oss ljoset og livet !*

Ordtøkjet: Den som lyg, og den som sannar, er jamgode Etter Ivar Aasen

I dette bladet

- Fagert er landet 1
meldingar 2
Akademikarar og nynorsk 3
Bokmålisering av nynorsken 4-5
Nordiske fiberkunstnarar 5
Den tysk-baltiske bokheimen 6-7
Ein gløymd partiskipar 7
Duble domar i Vilnius 8
Nynorsk ingen kunst? 9-10
Før naturen vart avsjela 11
Ivar Aasens målsamlingar 12
Sunnmøre Vestmannalag 13
Charles Baudelaire 14-15
Hordaland Folkeakademi 16

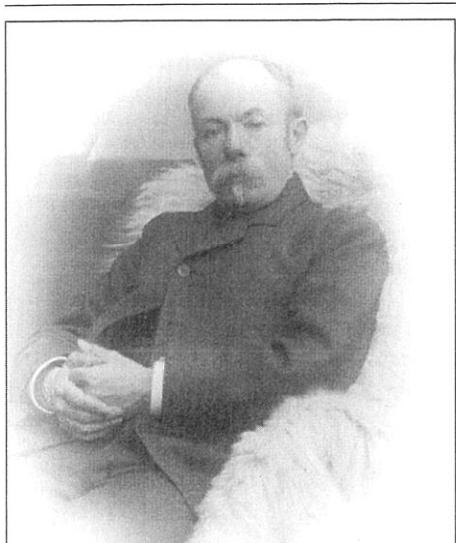
Dessutan *Ordtøkjet, Vestmannalaget, småmeldingar, Sagt, Telefonen, Godt sagt, Sluttordet m.m.*

Tor Jonsson-selskap

Den 29. april vart det skipa eit Tor Jonsson-selskap i Lom. Bak opptaket står m.a. Ingar Sletten Kolloen. Utgjevinga av Kolloens Tor Jonsson-biografi hausten 1999 førde med seg fornya interesse for lomsdiktaren, og i kjølvatnet av biografien kom òg tanken om eit littær selskap opp.

Siktemålet til selskapet er å halde interessa for diktaren levande og elles samarbeide med Lom kommune om å setja Tor Jonssonheimen i stand. Selskapet vil òg yte økonomisk støtte til andre tiltak knytt til Jonssons diktargjerning.

Gudmund Harildstad

Med andre ord på data

Ordboki til Magne Rommetveit «*Med andre ord*» ligg no fyre på cd-rom. Jan H. Landro i Bergens Tidende kallar denne utgåva for eit “vidundermiddel for nynorsk-elevar” i Bergens Tidende 3. mai. Utgåva femnar um 19.000 uppslagsord. Når ein skriv inn bokmålsordet kjem det fleire liketydande nynorskord upp. Ein fær upp på skjermen eit utval av omsetjingar av meir eller mindre faste bokmålstuttrykk som ordet ligg fyre i. Landro i Bergens Tidende hev prøvt programmet sjølv og meiner at dette må vera eit funn for bokmåelselever.

cd-rom/ordbok

Med andre ord

Elektronisk synonymordbok med omsetjingar til nynorsk

Det norske Samlaget

Skulemann og bygdehovding

Henrik Kaarstad var fødd i Innvik i 1865. Han kom til Volda i 1886. Her skipa han lærarseminaret som seinare vart Volda Lærarskule. Denne skulen var ei tid den største lærarskulen i Skandinavia. Kaarstad åtte skulen til 1924. Då tok staten yver. Sunnmørsposten trekte Kaarstad fram i ein artikkel 11. september 1999. Kaarstad var ein av pionerane i det ein kann kalla nynorsk pedagogikk. Volda hadde ein tradisjon som Kaarstad og lærarskulen kunde byggja vidare på.

Kaarstad var sterkt kristelegt engasjert. Han var med på skipingi av både Det norske lutherske Kinamisjonsforbund (1891) og Det Vestlandske indremisjonsselskap (1898). Han sat i styri for desse organisasjonane både på regionalt og og lokalt plan og var med i styret for Ungdomsforbundet i Volda. Kaarstad var ein ivrig pedagog og han var med i Den parlamentariske skulekommisjonen (1922-1927). Denne kommisjonen kom på avgjerande måte til å prega heile vårt allmenndannande skuleverk, heiter det i Sunnmørsposten.

Gratis inngang opningsdagen

Ivar Aasen-tunet vert opna i jonsokhelgi. Opningshøgtidi for Aasen-tunet vert halden i det nybygde uteamfiet i Aasen-tunet. Opningsdagen er det fritt tilgjenge i Aasen-tunet og dimed ope hus i nybygget, lovar direktør Ottar Grepstad.

Over 120 inviterte gjester kjem til å vera med. Millom dei er stortingsrepresentantar frå alle politiske parti, ordførarane i Ørsta og Volda, representantar for byggherre og entreprenørar, nynorske institusjonar og organisasjonar, og norsk kulturliv.

Etter opningshøgtidi vert det duka til kakefest yver heile tunet. Når dei inviterte gjestene hev fenge si umvising i nybygget, vert dørene opna for alle. Publikum fær då sjå den store utstillingi um språk, nynorsk og Ivar Aasen som Aasen-tunet presentera.

Garborgåret

Vestmannen hev vorte kjend med eit skrift som heiter «*Nytt frå Garborg-året 2001*». Stiftingi Garborg-året 2001 vart skipa i mars 1999 med kommunane Time, Tynset, Asker og Oslo som hovudstiftarar. Stiftingi skal ikkje vera andsvarleg for alt som skal skje i jubileumsåret. Ho skal ha tri rollor. Pådrivar andsyner kulturinstitusjonar, friviljuge lag og organisasjonar, utdaningsinstitusjonar m.fl., koordinator for programarbeidet i dei tri regionane og dessutan prosjektleiarar for nasjonale prosjekt og arrangement. Garborg-året femnar både um Hulda og Arne.

I skriften lærer me m.a. at stiftingi Garborg-året er skift i tri regionar. Desse regionane er Oslo og Asker, Jæren og Nord-Østerdalen. Det vert lagd vekt på å få fram både Arne og Hulda Garborg. Det skal skrivast teaterstykke, lagast dokumentarfilm, gjevest hovudfagsstipend, det vert samarbeid med ungdomens kulturmönstring og alle grunnskular vil verta uppmoda um å setja opp syngespelet “Haugtussa-tonar” i 2001. Dette er i stutte drag det dei som arbeider med Garborg-året hev å leggja fram no.

Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året
Bladpengar kr. 150,- for året
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå Vestmannen
ved bladstyren.

Postgiro: 0802 4 25 63 92
Bankgiro: 6504.10.12484

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen
Telefon 55 34 33 77

Tilskrift for tingarar, bladpengar: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd
Internett: www.geocities.com/nynorsk.geo

Bladstyrar:
Lars Bjarne Marøy,
Eliasmarken 14,
5163 LAKSEVÅG.
Tlf. 55 34 33 77

Rekneskapsførar:
Helge Liland
Nattlandsvegen 80b
5094 Bergen

Prenta hjå:
Nytrykk as
6143 Fiskåbygd
Telefon 70 0 2 13 07
www.nytrykk.no

Eit auga

Av Arne Horge

Kwart år i god tid fyre vetreraden hadde me gjort denne siste turen på burtsida av fjelli og dei høgste åsane for å sjå at det ikkje stod att sau der etter hovudsanken. Kom det uver i høgdi, visste me, då kunde dei gjeva seg til der inne. I alle fall vilde det verta trælsamt å finne og få dei fram, var det so at snjøen kom stor. Difor skåregjekk me dalane på hi sida fjelli for å sjå etter sau kvart einaste år for å vera heilt trygge, han Albert og eg.

So ogso i år. Nede regna det so smått. I høgdi gjekk dei fyrste snjøkavane. Innimillom kom skodda stigande, og me tok ut leidi med kompasset. Det var ingen vind å tala um, og det var godt å lyde. Det var lett å skilja bekkjesilder og småfuglæte og kråkeskrik frå bjølleklang. Rett som det var laut me stane for å lyde. Når me gjekk, rasla det i regnklædi våre, lyng og brisk og bjørkegreiner skrapa høgt i dei. Me var samde um at skulde me lyde skikkeleg, og det laut me, då laut me stane og stå ei god stund heilt stille. Og det var godt å kvile. Etter kvart som snjøkavane gjorde markji kvit, vart det ustødt og tungt å gå

Me hadde mykje å tala um medan me gjekk, for då bar det ikkje til å lyde koss som var. Me kom på stader der me hadde funne sau fyrr um åri. Det tala me um. Og me tala um været. Stundom hadde det vore verre, stundom betre. Inkje noko av det me tala um hadde vore heiltupp ansleis enn i dag. Visst var det lettare å gå i solvær, men var det vind, då var det vrangt å lyde. Det mest framande denne gongen var at lauvet heldt seg so grønt nede i bjørkjelidane. Lauvet vart so djupt grønt mot kvite snjøen som tok til å leggje seg. Me var samde um at me hadde hatt ein fin haust. Og stundom gjekk han Albert fyre, og stundom eg. Slik hadde me hatt det i alle år. Me kjende kvarandre godt.

Ovst på ein kvass rant, nogg det i meg. Eg tykte eg høyrde noko, og eg tverrstana og gatte ikkje ordet. Eg laut lyde, fange ljoden medan han endå fanst. Han Albert gjekk fyre, og han dreiv vidare og kvor i bjørkehalli under oss. Eg lyste, heldt pusten. Det var berre nokre turre kråkeskrik langt burte under skoddetaket. Eg fylgte faret etter honom Albert ned millom fjellbjørki, og eg sette far ten upp for å taka honom att.

Eg såg regnklædi hans millom bjørkjekvistane, svarte og glimande av væte. Ei stund hadde det vore stilt attum honom, men no høyrde han at noko kom med ein annan fart enn han sjølv. Han høyrde det på fotlag og risping i regnklæde. Og han bråsnudde på hovudet, og eg såg det eine auga hans stirde på meg. Eg visste at eg aldri tidlegare hadde sett dette auga, so framandt var det, so hardt, på vakt, Reidug til sprang, til åtak, so stort i ei stivna ukjenneleg maske med halvopen munn me*

Akademikarar og nynorsk

Mange akademikarar segjer at dei kjenner seg framande til målrørsla. Dei meiner målrørsla er for einspora og for lite flink til å markera seg utetter. Målideologien og tradisjonane i målrørsla vert tilbakevisa av sume av dei på formelt og fagleg grunnlag. Best kjend i so måte er norskfagsgranskaran som stødt argumenterar mot høgnorsk og meiner at høgnorsken i seg sjølv ikkje gjer anna enn å støyta folk burt frå målrørsla.

Ei tilbakevising av det tradisjonelle i målet og langt på veg det som knyt seg til litteratur og sakprosa på nynorsk, kann verta utfallet av tilnærmingi til ein skilde akademikarar. 1970-talet vert eit skilje for sume. Det var då nynorkbrukarane vart fri for tradisjonane og stemplane som fyrr hadde hange til dei. Den generasjonen av nynorkbrukarar som kom inn på universitet og høgskular på 1970-talet hev i ettertid vorte pregande for det leidande krefter i målrørsla meiner um målarbeid.

Sume vil mest ikkje diskutera eller problematisera ting som gjeld målarbeidet. Tanken på å meina noko i det heile um nynorsken er dei skeptiske til. Dette er ein tendens millom mange av dei som sit i viktige stillingar kring um på universitet, høgskular, i det offentelege byråkratiet og i private språkbruksinstitusjonar. Denne tendensen er sterkare enn det som er naudsynt.

Det kann rettast kritikk mot at målbrukskande akademikarar i tidi fyrr 1970-talet hadde ein tendens til å leggja sers stor vekt på å knyta målsynet og vitskapen sin saman. Men løysingi kann ikkje vera å avvisa den vitskaplege litteraturen som er produsert på eit slikt samanknytande grunnlag og setja ein strek yver denne tradisjonen. Tilnærmingi må heller vera å plukka fram det som kann vera sakssvarande for målarbeidet i dag. Det nyttar ikkje å avskriva tradisjonane. Me må auka medvitet um tradisjonane og byggja ut ei forståing kring produksjonen av nynorsk litteratur og sakprosa. Samstundes må me syta for å få nytt nynorsken meir på stødt nye forskingsumråde. Vyrdnaden for tradisjonane i mål og målbrukskande sameleis for nedervd litteratur tykkjест stå sterkt millom bokmålsfolk. Det kann sjå onnorleis ut med mange målfolk.

Lars Bjarne Marøy

Bokmålisering av nynorsken

Frå årsmøtet i Norsk språkråd 3. - 4. februar

Ein kann vel segja at det gjekk som me hadde ottast med nynorsknormalen på årsmøtet i Norsk språkråd. Trass i motlegg frå høgnorskrørsla, både i form av lesarbrev i avisorne, fleire protestbrev med alternative framlegg og ein aksjon på sjølve møtet, fylgde møtelyden stort sét framleggi frå fagnemndi um å gjeva tradisjonelle nynorskformer lægre status i den offisielle nynorsknormi. Verdt å merkja seg er at ei rad samnorskformer fekk halda på romet sitt, anten som hovud- eller sideformer.

Ei aksjonsgruppa frå Høg norskekringen og Norsk målungdom møtte fram på årsmøtet og song ei nidvisa um språkrådet og samnorskpolitikken på melodien til "Glasnost" av Jahn Teigen. Utan talerett i møtelyden var dette einaste måten me kunde nå fram med bodskapen vår på. Etter ein grand godsvall med møtestyrarne fekk me til slutt sleppa til medan heile rådet var samla. Formannen i Høgnorskringen, Håvard Tangen, sagde nokre ord um valet av melodien til songen, som ikkje var tilfellelegt. Han synte til definisjonen av "glasnost" i Nynorskordboka som lyder *reformpolitikk med vekt på ytringsfridom og offentleg innsyn i det tidlegare Sovjetunionen fra siste halvdelen av 1980-åra; open politikk; open haldning*, og drog parallelen til språkrådet. Han avslutta med å segja at me i Noreg ikkje vil hava ord på oss for å vera den siste sovjet-stat!

Songen vart godt motteken, og mot slutten laut jamvel dei mest innbitne samnorskalarne draga på smilebandi. Elles merkte me oss at han hausta størst fagnad hjå bokmålsfolket! Teksti er å finna på Internet-tilskrifti [www. nynorsk.no](http://www.nynorsk.no). Til møtet hadde me laga plakatar med slagordi *Me vil sjå med augo og høyra med øyro, Nei til māltyningi og Er Aasen-målet underutvikla?* som me heldt upp medan me song og sidan på seksjonsmøti. Aksjonen fekk presseumtala i Nationen og Aftenposten.

Møtet var ope for andre, og sume av oss fekk vera vitne til den offentlege māltyningi sett i system. Sume medlemer i fagnemndi hadde butt seg vel og dominera ordskifti heilt. Dei fekk gjenom viljen sin på dei fleste punkti når det bar til i røystingi. Forvitneleg var likevel all den usemia innanfor fagnemndi som kom upp på årsmøtet. I staden for å standa samla attum framlegget dei hadde utarbeidd, køyrdie dei

kvar sine sololaup. I andre offentlege organ hadde vel ein sovoren framgangsmåte fenge medlemerne til å dra i tvil realiteten i framlegget, men det var ikkje tilfellet for nynorskseksjonen.

Fyrste dagen var sett av til å dryfta prinsipielle synspunkt på framlegget frå fagnemndi. Formannen i fagnemndi, Jan Terje Faarlund, sagde m.a. at skyn hadde vore ei viktig rettesnor for fagnemndi, og at dei hadde søkt å ganga undan ein situasjon der det skulde koma ei ny rettskriving att um 4. år. Bodskapen frå Faarlund var at det no laut vera ro kring normi i mange år.

Kjell Venås mælte imot måten fagnemndi hadde nytt umgripet "skrifttradisjon". Fagnemndi hadde nærmast gjeve det tydingi "skriftpraksis i dag", som Venås meinte var ei mistyding. Tradisjonen femner mykje vidare og ber i seg serlegt den nynorsken som er mest upphavleg og som hev vore skrive heile vegen frå Aasen til i dag. Medlem av fagnemndi, Jan E. Byberg, som sjølv definera seg som ein "moderat tradisjonalist", meinte at Venås var nasjonalromantisk og hadde eit tradisjonssyn som høyrd heime i millomkrigstidi. Tradisjonen er ikkje fastlagd ein gong for alle, men lagar seg stødt um. Skrifttradisjonen var difor etter hans syn summen av notidspraksisen år for år. Som ein bergingsplanke lansera Helge Sandøy ordet "skriftpråktradisjon", som skulde sameina dei ulike synerne. Dette påfynstret løyste låtten i møtelyden.

Aud-Kirsti Pedersen, som representera Noregs mållag, tykte ein hadde havt det altfor travelt i arbeidet med den nye læreboknormalen, og gjorde framlegg um at ein skulde gje fyrebils vedtak ne, som dinæst skulde sendast ut på høyring. Endeleg vedtak skulde fyrst gjerast um 4. år. - Me kann vel greida oss med den rettskrivingi me hev i dag dei næste 4 åri òg, meinte ho. Dette vituge framlegget møtte motburd frå fleire hald, m.a. var formannen i fagnemndi, Jan Terje Faarlund, sterkt imot nokon høyingsrunde. Dei som skulde kunna uttala seg i ei eventuell høyring, var alt representera i språkrådet. Hine meinte at det ne, etter å ha vore arbeidt med nynorsknormi sidan byrjingi på 1980-talet, var på tide å gjeva vedtak. Ein hadde byrja å ganga leid heile saki, vart det sagt. Framlegget var nedrøysta med 15 røyster mot 4 røyster.

Eit framlegg som derimot gjekk gjen-

om, kom frå Helge Sandøy. Han fekk med seg møtelyden på å leggja til eit nytt prinsipp til dei normeringsprinsippi som språkrådet vedtok i 1997. Det gjekk ut på at ein ikkje skulde taka ut former som dominar i dialektarne i minst ein landslutt. Dette prinsippet gav Sandøy frie hender, og han nyttja det jamt til forsvar for samnorskformer på vedtakspunkti. Ein annan reidskap som vart nytt til same fyrsemålet, var ein kvasivitskapleg og heilt meiningslaus etterrøknad som Tove Gedde-Dahl hadde gjort um "ymse ord og bøyingsformer i norsk talemål", og som låg ved i sakspapiri. Til etterrøknaden hadde ho nytt på lag 200 informantar, millom deim medlemerne i språkrådet! Universitetstilsette som til dagleg talar riksmaal, skal visst nog ha fylt ut skjema som um dei tala målføre frå Viki.

Sjølve røystingi yver framlegget til ny læreboknormal gjekk fyre seg på fredagen (4. februar). Det vart røysta punkt for punkt. Det var alt i alt sett av 3 timer, og då møtelyden hadde nytt 1 time og 45 minutt på å krangla um korleides framandord på *-um, -on, -us* og *-a, -el, -en* og *-er* skulde bøygjast, var det att berre ein drjug time på å avgjera lagnaden åt dei norske ordi, dersom dei då skulde koma tidsnog åt matbordet. Det segjer seg sjølv at tempoet i røystingarne vart høgt. Undervegs kom det signal um at mange hadde problem med å hanga med, og sumtid var det so gale at møtelyden ikkje tyktest hava klårt fyre seg kva han var i ferd med å vedtaka. For oss med utsut for målet, men som var forvist til åskodarpllass, vart årsmøtet ei følsleg framsyning i kor vyrdaust og uvitigt ein kann fara å med det. 19 karar og kvende avgjorde etter eige hovud og eige godtykke kva som skal vera godteken nynorsk i dei komande åri, utan å måtta standa andsvarlege andsynes nokon som helst. Ikkje ein gong ein høyingsrunde kunde dei opna for. Meir udemokratisk kann knapt eit organ som normalar målet, den sams kultureiga vår, verta.

Dei vedtaki som råkar den tradisjonsbundne nynorsken hardast er desse: Den sereigne bøygjingi av inkjekynsordi *auga, hjarta og øyra* (*auga - augo*) fær sideformstatus. I lærebøker skal det no einast heita eit *auge*, tvo *auge*.

Til s. 5

Fleirtalsformerne *menn*, *myser* og *vemmer* fær sideformstatus. Hovudformer vert *menn*, *mus* og *vommer*.

Langstava infinitivsformer som *glida*, *beda*, *draga*, *gjeva*, *hava*, *lata* og *taka* vert nedstøytte til klombrer. Åleine på hovudformlass stend no *gli*, *be*, *dra* osb.

Sameleides fær presensformer som *glid*, *gnid*, *bed* og *byd* sideformstatus. I lærebøker kann det no berre heita *glir*, *gnir* osb.

Den regelbundne preteritumsformi *sagde*, som til no hev vore jamstelt med stuttformi *sa*, vert teki heilt ut or rettskrivingi.

Adjektiv på *-ut*, som t.d. *steinut*, kann no berre hava endingi *-ete* i lærebøker, altso *steinete*. Jf. Aasen i ny, "uppfrika" versjon: "Han såg ut på det bårete havet, det var ruskete å leggja ut på".

Den eigne objektsformi av det personlege pronomenet han, *honom*, kjem no i klombrer.

I ei rekka ord som til no hev havt valfri skrivemåte med einfelt elder dubbelt *m*, vert skrivemåte med dubbelt *m* einaste lærebokform. Dette gjeld m.a. *brudgomen*, *hamar*, (*med-*)*lemen* og *søma* (*seg*).

Skrivemåte med tviljoden *jo* i ordi *ljod*, *ljota*, *sjoda*, *skjol* (no berre *skjul*) og *tjor* fær no sideformstatus, mot fyrr

status som jamstelte hovudformer. Infinitiv *bjoda* vert teken heilt ut or normi.

Ei rekka tradisjonelle skrivemåtar og former, som *hang*, *honk*, *ukse*, *mod*, *flit*, *kluft*, *hyrne*, *mylna*, *nykel*, *tynna*, *læsa* og *mæla* vart alle nedstøytte til klombrer. Sameleides skal ein ikkje ha lov til å vera *trøndsk* i lærebøker lenger, frå no av er ein berre *trøndersk*. Tekne heilt ut or normi vert nokre skrivemåtar med *u*, m.a. *fumla*, *grum* og *sumla*.

Tri ord med fyrelekken *sud-* fær no sideformstatus. I lærebøker skal det einast heita *sydfrukt*, *sydlandsk* og *sydlending*.

Fåe av dei tradisjonelle formerne som fagnemndi hadde gjort framlegg um å degradera statusen åt, vart hegna um av rådet, jamvel um motframlegg vart reist i dei fleste tilfelle, for det meste av Kjell Venås. Det einaste som er verd å nemna er *slege*, som fekk halda fram med å vera jamstelt med *slått*. Motsett var det mange sammorskformer som fekk halda på den statusen dei hev i dag, trass i at fagnemndi hadde gjort framlegg um å fjerna deim. Dette gjeld m.a. *hjerte*, *hennes*, monoftongera former som *drøm* og *glømme*, *vold* (saman med *volde*), *skyld* (saman med *skyldig* og *skyldde*) og *verken*.

Me ser altso at språkrådet fylgte fagnemndi når det galdt å taka *tradisjonelle former* ut or normi, medan ho ikkje hadde like stor gjennomslagskraft dei gongerne det var *sammorskformer* det stod um. Rådslemerne set seg med andre ord imot

fagnemndi når fagnemndi vil degradera sammorskformer.

Ein av hovudmålsetnaderne med den nye rettskrivingi var å gjera nynorsken lettare å læra. Det er god grunn til å spyrja seg um dette slær til. Som sidemålslerar Kari Håve peika på i det prinsipielle ordskiftet, vert fåe former forbodne ved at dei vert tekne heilt ut or normi. Det *totale* talet på former (hovud- og sideformer) er soleides um lag like stort som fyrr, og elevarne fær bala med den same valfridomen. Einaste skilnaden er at færre former fær syna seg i lærebøker. Elevarne stend frie til å nytta sideformerne, og det reelle formvalet vert like stort og uyversynlegt jamvel med dette rettskrivingsbrigdet. Dessutan er det ikkje visst at det er sjølv *formmylderet* som er problemet åt nynorsken; det er helder det sprikjande og til deils vantande *normgrunnlaget*.

Me kann trygt segja at årsmøtet i Norsk språkråd 2000 stadfeste at bokmålet framleides fær vera ei viktig normkjelda for nynorsken. Språkrådet er ein leivning frå fyrrtidi som, um ikkje lenger i reine ord so i praksisen, arbeider for eit sammorsk mål. Medan bokmålet fekk si uppreising i 1981, og riksmaلسinnslaget vart styrkt endå noko på årsmøtet i språkrådet i år, ser det ikkje ut til at nynorsken skal få si uppreising. Slik stoda er i dag, tykkjest det vera uråd for deim som skal representera nynorsken i språkrådet, å leggja av seg tanken um sammalet, og nynorsken fær ikkje den samanhengen og stødleiken han treng.

Klaus Johan G. Myrvoll

Nordiske fiberkunstnarar med salsutstilling i Bergen

NORRUT er namnet på ei original utstilling som er opna på Bryggens Museum i Bergen og som skal synast til 28. mai. Det er fiberkunstnarar frå Island, Noreg og Finland som stiller ut, og utstillingi kom no frå Listasafn ASI i Reykjavik. Og etter Bergen skal ho til Helsinki.

Både museumsdirektør Anne Ågotnes og direktør Gunnar Skagen på Bergen Kunstmuseum som heldt opningstalen kom inn på at desse tri landi hev sterk tradisjon i moderne kunst. Og det er sermerke millom desse landi. Dei gjeng upp i det internasjonale sam-

fundet.

Fire fiberkunstnarar stiller ut : Gudrun Gunnarsdottir frå Island, Agneta Hobin og Ulla- Maija Vikman frå Finland, og Inger-Johanne Brautaset, Noreg.

Fiberkunst hev sin eigenart, samansett av smale fibrar, kunstferdig samanbunde yver stor flate. Det er ei salsutstilling, og prisane er interessante. Me las oss til prisar frå 10.000 kr. og upp til 38.000 og 39.000 kr. Her er tekstilmålarstykke til 45.000 og 48.000 kr., og eit arbeid i kråkesylv, stål og bronse til

120.000 kr.

Samarbeidspartnarar um utstillingi er dei fire kunstnarane og dei tri kulturbylene Reykjavik, Bergen og Helsinki. Kunstmuseum i dei tri byane er med, og Nordisk kulturråd hev gjeve stønad.

Det er vorte ei sermerkt utstilling som bør interessera mange.

Ludvig Jerdal.

Den tysk-baltiske bokheimen

av Arne Horge

Eg minnest at i München i 1954 kom det ut ei bok som heitte Baltisk soge. Austersjølandi Livland, Estland og Kurland 1180-1918. Grunndrag og yversyn. Boxtittelen slo den gongen fast i medvitet mitt korleis denne delen av verdi tidlegare var kløyvd i landslutar. Seinare hev eg funne ut, trur eg, at Livland var det sterkeste av desse namni, for me talar um "den livlandske krigen" som tok til 1558 og gjekk fyre seg i alle tre landslutanane. Kurland møter me først som eigi politisk eining under den livlandske krigen då den siste ordensmeisteren for "Den tyske orden", Gotthard Kettler, fekk Kurland som verdsleg hertugdøme under polsk yverhøgd. Ved våpenkilesemja millom Sverike og Russland i 1583 tok namnet Estland til å verta brukt, men berre um den estiske staten.

Denne inndelingi i "Estland", "Livland" og "Kurland" heldt seg levande under skiftesvis polsk, svensk eller russisk styre fram til umsnunaden under og etter fyrste heimskrigen. Ogso Danmark-Noreg var inne i bilætet under den livlandske krigen, og var eigande den store øyi Ösel. Den var då ein del av Livland. Og på Ösel vart Hannibal Sehested fødd (1609), han som i si statthaldartid i Noreg frå 1642 til 1651 la grunnen under ein god del av det styrringsverket som den norske statsministaren brukar den dag i dag.

Ut or dei tre russike provinsane Estland, Livland og Kurland skaptest det i 1918 dei two statane Estland og Latvia. Ulike i språk og soge var (og er) det naturleg med two statar, men eitt sers viktig grunndrag hev desse landi likevel sams, og det er tysk påverknad frå 1100-talet og like til Hitler kalla tysk-baltarane heim til "Det tredje riket" etter at Molotov Ribbentrop-pakti i 1939 gav Estland og Latvia åt Sovjetunionen.

Det byrja med tyske ordensriddarar og kjøpmennar som i lag kuva dei heimlege hovdingane og gav dei innfødde Jesu namn i byte for naturrikdomane deira som dei deretter gjorde um til klingande mynt i eigne lummor. Ordensriddarane vart upphavet til den tysk-baltiske adel. Og under dei skiftande herrar makta denne yverklassen, burtsett frå i det sudaustlege Livland

(Latgallen), å taka vare på tysk språk og kulturelle band til Tyskland. Den russiske tsaren Peter den store stadfestar t.d. i 1721 rettane til tysk-baltarane. Leidarstoda til tysk-baltarane i deira eige heimland var altso lengje tufta på framande makter. Og dei hadde eit kolonialt syn på landi dei bygde; hadde dei ikkje i si tid kome med sivilisasjon og kristendom og fred åt heidenske stammefolk som stendigt slost seg imillom? Difor meinte tysk-baltarane at dei hadde rett til å vera ein makalaus yverklasse. Romantikken gav sume tysk-baltarar ans for heimleg folkekunst og folkediktning, og desse fekk større yvernad og meir samkjensle med det estiske og latviske folket. Etterkvart kom tysk-baltarane under press frå russifiserings-åtgjerder frå Alexander 3., tysk skulde bytast ut med russisk ved universitetet i Dorpat osfr. Då tsarmakti fall ved den russiske revolusjonen i 1917, fall også den tysktalande yverklassen som no hadde utspelt rolla si. Tysk-baltarane vart borgarar i nasjonalstatane Estland og Latvia (Lettland).

I stendigt samspel med heile det tyske språkvaldet hadde den tysk-baltiske yverklassen skapt sin eigen bokheim, først i tevling med latin, som seinare fekk ein knekk ved reformasjonen då tyskarane i Baltikum vart ivrig protestantar. Heinrich av Lettland t.d. skreiv Chronicon Lyvoniae fram til 1227 på latin, medan Livländische Reimchronik er skriven på millomhøgtysk og tek fyre seg hendingane frå 1237 til 1290. Det fyrste årstalet her er eit merkjeår i baltisk soge, for då samlast ordensriddarane under ei leiding. I 1282 vart Riga hansaby, og Reval (Tallin) og Dorpat (Tartu) fylgde etter. Desse byane vart soleis med på å forme ut eit lågtysk handelsspråk som på 1300-talet og spredte ut latinen frå statsstyringi. På dette målet vart det diktat fastelavnspel og åndeleg og verdsleg lyrikk. Det viktigaste prosaverket på 1500-talet var Chronica der Prouintz Lyfflandt av Balthasar Russow (1542-1600). Han var truleg av estiske folk, men brukte som skikken var det lågtyske skriftspråket. Denne Balthasar Russow møter me på nytt i ein historisk roman av estlendingen Jaan Kross

(f.1920).

Den livlandske og seinare den store nordiske krigen gav støyten til ein straum av krønikor på høg- og lågtysk og latinsk mål. Ein livlandske prest av adeleg slekt, Timann Brakel (d.1602), vart kasta ikring av krigshendingane. Etter å ha studert i Wittenberg drog han til Dorpat, til Kurland, Königsberg, Lübeck, Lüneburg, Antwerpen, Hamburg, og til slutt enda han i Riga. I eit forteljande dikt med ein tittel lang som ein arm gjer han greide for korleis russarane (moskovittane) herja i Livland, eg tek her berre med fyrste lekken av tittelen : *Christlich Gesprech von der grawsamen Zerstörung in Livland durch den Muscowiter vom 58 Jahr her geschehen...*

Mange bokskrivarar og diktarar kom frå Tyskland til Baltikum og skreiv viktige verk der samstundes med at dei sette spor etter seg i baltisk åndsliv. Salmedikataren Andreas Knöpken (d. 1539) skreiv på lågtysk og kom som forfylgd protestant til Riga. Ein av dei største fabeldiktarane på tysk mål, Burchard Waldis (d. kring 1555) kom òg til Riga og vart yvertydd protestant. Med Paul Fleming (1609-1640) vart tyskarane i Rval og Dorpat kjende med det aleksandrinske versemålet og den tidlegbarokke høvesdiktningi til "Den fyrste slesiske diktarskulen". "Den andre slesiske skulen vart derimot boren fram av den baltiske adelsmannen Gustav von Mengden som skreiv eit dikt på lågtysk mot svenskekongen Karl 11 av di kongen gjorde innhogg i adelsrettane, og elles dikta yverlesste salmar slik tidi kravde det, på høgtysk.

Ein skog av heimlege diktarar hadde Goethe og Schiller til fyrebilæte. Og to av dei viktigaste vegvisarane til tysk romantikk, Johann Georg Hamann (1730-1788) og Johann Gottfried Herder (1744-1803) kom til Riga. Bokreidaren Johann Friedrich Hartkoch (1740-1789) gav i Mitau (Jelgava) i Kurland og i Riga ut av bøkene til Immanuel Kant, og han prenta bøker av Hamann og Herder og av Maximiliann Kliners (1752-1831) som me veit av spelstykkji sine sette namn på "Sturm und Drang" -

Til s. 7

Ein gløymd partiskipar

Av Ludvig Jerald

I den velkjende årboki "Frå Fjon til Fusa" til Hordamuseet og Nord- og Midthordland Sogelag som kom med 52. Årgangen no ved årsskiftet hev Armand Natvik ein forvitneleg historisk artikkel som han kallar "Ingebrigt Bjørø - ein bortgøymd partiskipar. Kristeleg Folkeparti blir til". Natvik viser til mange kjeldor, millom anna til den hovudfagsuppgåva i soga på Universitetet i Oslo som Arne R. Lomeland skreiv og som hadde tittelen "Kristelig Folkeparti blir til". Han viser òg til artiklar i nokre blad, og til framstellingar som Kjell Bondevik hev gje-

ve.

Fyremålet med denne årbokartikkelen er som tittelen òg syner å få fram at Ingebrigt Bjørø var den verkelege partiskiparen, og at han seinare er vorten burtgøymd. Armand Natvik hev rett i det.

Men når han i artikkelen gjeng so sterkt inn på å slå i hel påstandar um grunnane til at Bjørø vart partiskipar, då held ikkje dokumentasjonen hans. Arne R. Lomeland som skreiv hovuduppgåva si, hadde spurt framståande Kr.f. -menn som var med på skipingi, og dei stadfeste det ordet som gjekk um at det var

sterke motsetnader millom dei two sambygdingane i Os, Nils Tveit og Ingebrigt Bjørø, som var bakgrunnen for at Hordaland fekk eit nytt politisk parti den 4. September 1933. Fåe dagar tidlegare hadde Hordaland Vinstre halde nominasjonsmøte og sett Nils Tveit frå Os på fjordepllassen, ein plass som var rekna for "sikker". Der vilde mange ha havt indremisjonsmannen Nils Lavik.

Og her var grunnen til at Kristeleg Folkeparti vart skipa i all hast, på eit møte i Bergen som var innkalla av Ingebrigt Bjørø. Eg hev upplysingane frå Olav Moberg, pålitande og traust. Arbeidarparti-mann, som seinare vart ordførar i Os. Moberg kalla det motsetnader millom Bjørø og Tveit, eller kalla det "grannegnag" som sume hev gjort, det var bakgrunnen for at me i 1933 fekk eit nytt parti. Natvik hev rett i at Bjørø vart ein bortgøymd partiskipar, men han var skiparen. Og det var han som greidde å yvertala Nils Lavik til å stella på den nye lista. Lavik var stortingsmann, Nils Tveit vart fyrste vara-mann på lista.

Ingen av dei som til no hev freista å burtforklara denne partiskippingi og dette stortingsvalet i 1933, hev greidt det.

Årboki "Frå Fjon til Fusa" hev mykje anna aktuelt sogestoff. Professor Brynjulf Alver skriv minneord um Johs. Revheim som skipa Hordamuseet og var fyregangsmann for mange verdfulle tiltak. Torleif Hansen skriv forvitneleg um Vestlands-losar under krig og okkupasjon, og Halvor Skurtveit skriv um Bergensindustri i Strileland, med serleg skildring av den umformingi som mylnenæringi hadde i bergensumrådet i tidi frå 1840-1915.

Millom dei mange andre verdfulle artiklane vil eg serskilt nemna den som Øystein Færøyvik skriv um båtgranskaren Bernhard Færøyvik og samlingane og utgreidingane hans. Aletta Færøyvik som stelte so godt med tilfanget etter mannen sin, fær òg velfortente lovord.

Frå s. 6

tidi. Og bokreidaren hjelpte Herder med baltiske folkevisor å samlingi hans som med tidi vart til Stimmen der Völker i Leidern og fekk med tidi mykje å segja i heile Europa.

Ei uroleg sjel som hadde sitt liv og vyrkje frå St. Petersburg til Paris, men med sterke nok band til Baltikum til å setja kraftige spor der, var August Friedrich von Kotzebue (1761-1819). Han var gift med tre baltiske adelskvende på rad og rekkje, og han hadde eit gods tett ved Reval. Han skreiv uhorveleg mykje, og tallause spelstykkje, og mange av dei fann til og med vegen å privatscenor i Christiania og Bergen. Endå um Kotzebue i dag ikkje fær mange linone i boksogone, kann ein rekna honom for den siste tysk-baltiske bokmannen som makta å draga Baltikum i augnesyn for ålmenta i Europa. Etter honom skorta det ikkje på kvende og karar som la nye bøker på den tyskbaltiske bokhaugen, men det var sjeldan tenkt nye tankar, og Baltikum gleid mot utkanten av den tyskspråklege kulturkrinsen. Visst finst det vellukka namn frå denne tidi, Eduard Graf Keyserling (1855-1918) frå Kurland vart lesen yver heile den tyske verdi, men namnet vart snøgt gløymt. Eg trur det lyt ha vore det politiske presset på tyskbaltarane som førde bokheimen deira mot trygg etterlikning og dei sjølve mot stiv konservativisme.

Stundom trass i og stundom på

grunn av den tyske-baltiske bokheimen, voks den estiske og latviske bokheimen fram. I ettertid gjev dette den tysk-baltiske bokheimen ei spanande side som han elles ikkje vilde havt. Lydia Koidula (1843-1886), ein estisk nasjonal-skald, skreiv t.d. fyrst vers på tysk, og ho heitte då Lydia Emilie Florentine Jannsen, men ho enda med å laga dikt på estisk som vart ei kraft i folket hennar. Versi vart brukte på den fyrste landsfemnande songarfesten i Dorpat i 1869. Lydia Koidula hadde lært seg versekunst ved å lesa millom andre Heinrich Heine, og det er ein dâm av tysk biedermeier i diki hennar, og likevel slo dei varande rot i estisk jord.

I fyrste lina i det mest kjende diktet til Lydia Koidula finst ordet "fedreland" ("isamaa"). Ein estisk president Lennart Meri vart vald frå eit valsamlag som kallar seg "Isamaa", og det namnet trur eg ikkje er teke på slump. Politikarane fyrr og no hev søkt hjelp frå den nasjonale bylgja som Lydia Koidula var med på å bera fram for meir enn hundrad år sidan. Me fær tru at dei tek vare på det som framleides tener eit godt samfund i denne bylgja. Dette tenkte eg på medan Lennart Meri vandra yver skjermen på vitjing i Finland 17 mai i år i lag med verten Martti Ahtisaari.

Breid tilnærming

Meir enn på lenge er det naudsynt at målrørsla er medviten om den viktige kulturpolitiske oppgåva ho har. Men føresetnaden er at me ser at framtida vår ligg i ei breid tilnærming til samanhengen mellom språk, kultur og samfunn og i vidareføringa av folkedanningstradisjonen, ikkje i eit snevert filologisk og pedagogisk perspektiv på målreisinga.

Oddmund Løkensgard Hoel i Dag og Tid, 11. mai

Sidemålet held landet saman

Etter å ha hatt obligatorisk skriftleg opplæring for alle i begge målformer i 30 år (sidan 1970), er heile landet no "dekt" språkleg ved at alle elevar lærer seg begge skriftmåla i norskfaget. Ordningsa held landet saman. Folk kann flytte frå den eine plassen til hin og språkleg tilpassa seg nye stader både i skule og yrkesliv fordi dei kann begge målformene.

Olaf Almenningen

Norsk Tidende nr. 1 2000

Bygdedyr og Tor Jonsson

"Tor Jonssons bygdedyr har fått skulda for mangt som i røynda karakteriserer den norske folkesjela, meiner Reidar Almås på Senter for bygdeforskning i Trondheim."

"Ingen norsk forfattar har hatt meir å seia for bygdesosiolog Almås enn Tor Jonsson, Almås karakteriserer Jonsson som ein større bygdesosiolog enn Eilert Sundt..."

Cecilie N. Seiness, Dag og Tid 9. mars.

Duble domar i Vilnius

Bakgrunnen for denne saki i den litauiske hovudstaden Vilnius er valden, uroi og uvissa kring opplysingi av Sovjetsamveldet og etterreisingi av sjølvstende for Litauen først på 1990-talet. I Litauen er det frå gammalt eit polsk mindretal som no er på umlag 7 prosent av innbyggjarane. Polsktalande rikspolitikarar studde etter kvart litauisk sjølvstende, medan dei fatige polske bygdafolk i Soleczniki fylke (litauisk Salcininkai) i nærleiken av Vilnius satsa på rang hest i dette spelet, dei valde Sovjet. Femti år med Sovjetpropaganda hadde nok sitt å segja for eit slikt val, men endå meir at dei for niande gong i dette hundradåret skulde byte stat utan å vera spurde um kva dei sjølv mente. Uvilja mot avgjerder utanfrå og ovanfrå var stor, og folk venta seg heller ikkje noko godt frå det litauiske fleirtalet i landet.

I slutten av mai i 1991 vart leidarane i Soleczniki samde um å skipe ein eigen sjølvstyrd landslut innan Litauen med eige storting, flagg, politi og her og dubbelt statsborgarskap anten til Sovjet eller til Polen. Warszawa let lite høyrå frå seg um dette. I Polen vilde dei for all del inkje gjera seg til uvens med lituarane. Dåverande president Vytautas Landsbergis, møtte folket i Soleczniki i landsbyen Mosciszki. Der fekk han ingi hyggeleg mottaking, og han svara på mottakingi med ein lite imøtekommende tale der han klemde i veg på litauisk endå alle visste at Landsbergis talar greidt polsk, ei fornærming mot den polsktalande mørten. I eit sovorlag vart det sjølv sagt heller ingen politisk framgang endå um Landsbergis i det minste i talen sin gav etter og tala polsk.

Etter den mislukka gamalkommunistiske kuppfreistnaden i Moskva i siste helvti av august gjekk det for ålvor att og bak med Sovjetsamveldet og same vegen laut det gå med tankjen um indre sjølvstyre i Soleczniki og andre nærliggjande polske bygder. Litauiske styremakter sende heim fylkestingi i Soleczniki og Wilno (Vilnius fylke) fram til nye val med elendigt frammøte seinhaustes året etter.

Slik å steppe ei fille i halsen på det polske mindretalet i Litauen vart

teke ille upp i Warszawa, og når målet for topp-politikarane i Litauen er Nato- og EU-medlemskap, treng dei Polen til døropnar. Kannhende var det difor at det tok si tid innan handlingane i Soleczniki fekk eit rettsleg etterspel. Fyrst for eit halvt år sidan vart fem av dei polske leidarane dømde til fengsel frå eit halvt til two år for å ha arbeidt for Sovjet, det vart t.d. utskrivi verneplikte åt den Sovjetiske heren, og for å ha freista å skipe sjølvstyre i dei polske bygdene. Både påtalemakti og dei dømde anka domane, og no den 18. august vart domane dubla av retten.

Stortingsmann Jan Senkevic frå PSL Veljarunion i Litauen hevdar at leidarane vart dømde av di dei er polakkar. Anna Bogucka, ein senator frå Polen som har fylgt rettssaki, meiner at domane syner litauisk motvilje og mistru til det polske mindretalet. Vytautas Landsbergis segjer no at dei dømde fær straff av di dei var sovjet-medlauparar. Han hev gløymt den ovmodige framferdi si som eggja til motstand på polsk grunnlag på Mosciszki-møtet.

Eg tykkjer den litauisk-polske konservative stortingsmannen Zygmunt Mackevic hev eit vitugt syn på saki. Han tvilar ikkje på at domarane hev dømt etter lovi. Men når han hugsar attende på stoda i Litauen først på 1990-talet, kann han i ettertid ein stubb på veg skjøne leidarane i Soleczniki. Difor kunde godt president Valdas Adamkus gjera um domane når han hev denne retten, meiner Mackevic, som inkje er redd for at det noverande gode tilhøvet til Polen skal verta skadelidande anten det går slik eller slik. Frå Warszawa høyrest det ut for at Mackevic kannhende lyt tru um att på dette siste punktet.

Arne Horge. 5. september 1999

Nynorsk ingen kunst?

Av Lars Bjarne Marøy

Dei fleste er likesæle til språk og til målstriden millom bokmål og nynorsk. Korleis kann me få dei til å tenkja yver målstoda? Med nokre grove termar kann me dana oss oppfatningar um tilstanden for meiningsdaning og politisk påverknad. Det moderne samfundet kann segjast å skilja seg frå det det tradisjonelle samfundet. I det tradisjonelle samfundet la ein vekt på konvensjonar og på faste relasjoner millom menneske. Menneski hadde ikkje serleg stor valfridom. Tilbodi um sosial samhandling band seg upp til rigide normer.

I eit moderne samfund er menneski prega av at dei hev stor valfridom og mange tilbod um hopehav med andre menneske. Endring vert oppfatta som noko positivt, noko ein vil fremja. På same vis vert me i målrørsla vurderte utfrå kor gode me er til å fremja endring.

Innanfor kunsten hev moderniseringi gjeve seg mange utslag. Når det vart vanleg å få prenta kunstverk som teikningar, illustrasjonar i masseupplag og når fotografi vart enklare å prenta, fekk masane tilgang på store mengder kunstnarlege ytringar. Evna til å taka upp i seg og glede seg yver desse godi var ikkje og er ikkje like velutvikla. Mengdi av biletar i bøker og avisor er stor og ho veks. Levande biletar på fjernsyn kann vera enkle å tolka og kann gjeva oss utfyllande informasjon heile tidi, men litteratur og kunst gjev ikkje det same høvet. Dei må tolkast og arbeidast med aktivt av den som komsumerar/brukar deim. Det gjer at det vert vanskelegare å legitimera kunst og litteratur, og sameleis nynorsken.

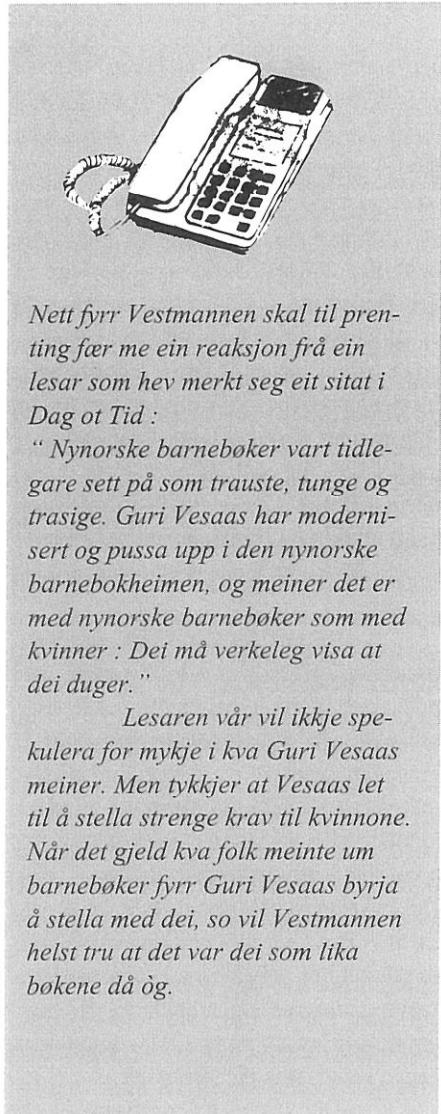
I økonomien legg ein vekt på konsumsuverenitet. Konsumenten avgjer gjennom sitt forbruk kva som skal verta tilbydd på marknaden. Men økonomane hev innført eit umgrep som dei kallar gagnlege gode. Desse godi knyter seg ikkje til konsumsuverenitet, men til ei alternativ norm. Ein person vil ofte akseptera visse samfundsverdiar og kollektive preferansar, endå um dei ikkje fullt ut er hans eigne. Trass i at ein ikkje gjeng på museum, nyttar offentlege parkar, historiske kulturanlegg, teater, opera eller nynorsk, godtek ein at sume andre gjer det og er med på betala for godi.

Nynorske kulturtildar tilliks med kulturprodukt på bokmål vert rekna

for gagnlege gode som vert verna frå marknadskreftene. Det er fyrst og fremst eit gode for dei som hev valt og nyttar nynorsk. Me som nyttar nynorsk er viljuge til å betala ein heil del for å få dei hjelpe-midlane og den litteraturen me ynskjer på nynorsk. Men er me viljuge til å betala so mykje som krevst? Nei, utan statlege subsidiar, innkjøpsskipnader og liknande vilde nynorsken ha stade munalegt veikare. Utan innkjøpsordningi vilde det vel knapt løna seg å gjeva ut storparten av den nynorske litteraturen. Utan statlege yverføringer til Det Norske Teatret, vilde teatret ha mått trappa ned drifti. Utan serstudnad frå staten måtte Dag og Tid ha lagt inn árane.

Me er avhengige av at staten gjer det billegast mogleg for oss å skaffa oss nynorske kulturgode for me idest ikkje eller er ikkje i stand til å fremja nynorsken godt nok gjennom marknadslovene. Di fleire gode nynorskfolk og nynorskvener me kann skaffa oss di betre. Eit spørsmål er likevel kor langt kann me venta at me fær dekt vår etterspurnad til ein billig pris. Di større sprik det er millom tilbod og etterspurnad, di meir må tilbodi subsidierast. Men ein stad gjeng det ei grensa. Kor langt nedetter etterspurnadskorgi vil staten gå. Kor store tilskot kann me nynorskbrukarar få frå dei som ikkje interesserar seg syndeleg for nynorsken, men som likevel ser verdet av det me driv på med. Kor mange av oss kann vanvyrda Dag og Tid med å ikkje tinga henne? Og kor mykje kann me venta at me kann påverka avisar gjennom marknadskreftene?

Ein ting er å leggja vekt på kunnskapar i nynorsken. Noko heilt anna er å leggja vekt på å få fram glede ved å lesa og setja seg inn i litteratur på nynorsk. Eg trur at den beste litteraturen og dei beste ytringane/framføringane på nynorsk er umistelge samanlikna med kva for konkrete kunnskapar den einskilde hev um nynorsken. Ein kann vel knapt venta seg at nokon vil kunna læra seg nynorsk, utan at ein òg hev vorte sterkt fascinert av språket gjennom å lesa det eller høyra det i ulike samanhengar. Slik formidling av nynorsken vantar me i stor grad i den organiserte målrørsla. Difor vert me oppfatta som nokre einsynte personar som legg vekt på rettskrivingsspørsmål og som viser til almennkunnskapar, jamstelling og språk-

Nett fyrr Vestmannen skal til prenting fær me ein reaksjon frå ein lesar som hev merkt seg eit sitat i Dag og Tid :

"Nynorske barnebøker vart tidlegare sett på som trauste, tunge og trasige. Guri Vesaas har modernisert og pussa opp i den nynorske barnebokheimen, og meiner det er med nynorske barnebøker som med kvinner : Dei må verkeleg visa at dei duger."

Lesaren vår vil ikkje spekulera for mykje i kva Guri Vesaas meiner. Men tykkjer at Vesaas let til å stella strenge krav til kvinnene. Når det gjeld kva folk meinte um barnebøker fyrr Guri Vesaas byrja å stella med dei, so vil Vestmannen helst tru at det var dei som lika bokene då òg.

val o.l. når me skal underbyggja sidemåls stilten.

I stadenf or å nærma oss nye livsumråde og nye grupper av menneske på ein systematisk måte, heng me oss opp i dei prinsipielle linone, og gjeng i stellingskrig for å forsvara posisjonane våre. Sume freistar å reisa ein prinsipiell kritikk av marknaden som pressar fram kommersielle tilbod og knyte seg opp til det store utlandet med USA i sentrum. Dei meiner at lokalsamfundi i distrikti stend for ei alternativ tilhøyrsla. Dei vil styrkja den lokale tilhøyrsla og peika på at ungdom sjølv kann velja kva for ei forankring dei skal ha til språkkulturen. Dei kann velja lokal forankring i språk og mentalitet. Det er viktig at dei vel å vera byrge av den staden dei kjem frå og av nynorsken, vert det peika på.

Det grunnleggjande samfundssyinet attum ei slik tilnærming er at det er synd på nynorskbrukarane og at dei forte-

Til s. 10

ner medkjensla. Me må hjelpe dei mot det yvermektige bokmålsveldet og få dei til å forstå kor viktig det er for dei at dei held fast på nynorsken. Det er sterkt yverdrive, og kann fort føra til ein utbreidd svivyrdnad for nynorskbrukarar flest som ikkje uppfyller dei kriteriumi som me legg til dei. Det er me som veit best og me held oss til desse rigide målpolitiske retningslinone. Dette synet er ikkje representativt for heile målrørsla. Når ein ser burt frå dei som meiner at rettskrivingskunnskapar er avgjerande for målrørsla, trur eg at dei fleste målbrukarane er rimelegt interesserte i å utvikla og spreida gleda yver nynorsken. Men det kjem ikkje godt nok til uttrykk.

Eg trur det krevst eit anna samfundssyn for at ein skal kunna nå ut med målsaki. Me må byggja målsynet og målarbeidet vårt på grunnleggjande tillit til einskildmennesket. Einskildmennesket må nørast til å få ein skyldnad, ei plikt-kjensla, til å sökja etter dei kulturuttrykk som stend nynorsken og målrørsla nær. Dei må trenast til å verta nynorske konsumentar. Fyrst når folk vert vane med å setja seg inn i og arbeida med dei tunge litterære og kunstarlege arbeidi, vil dei etter-spyrja nynorsken på nye felt i samfundet. Ingen kann starta på berr bakke.

Dei fremste maktsymboli til bokmålet vert ikkje utfordra av den målpolitiske verksemperi vår. Bokmålet hev ein utdana elite som ikkje kjenner gleda ved å lesa og arbeida med nynorsken, men som snarare ser det som eit privilegium å vera skeptiske til dei kvalitetane som nynorsken kann tilføra oss som kultursamfund. Dei vil helst freista å minka ned tilskotet til gagnlege gode mest mogleg. Dei ytringane som desse personane kjem med um nynorsken vert banka inn i ryggmergen til nynorskbrukande skulelevar i stor grad at det er mest påfallande, og me greider ikkje å motverka det i serleg grad.

Både dei vaksne og skulelevane kjøper den agitasjonen som kjem frå dei upplyste bokmålsbrukarane i rik mun. Gjenomsnittsskuleleven som nyttar nynorsk, meiner at sidemålet er burtkasta, at me treng eitt språk og at det er det same um det er bokmål eller nynorsk for dei, og dei hev eit mekanisk syn på kva det vil segja å tileigna seg nynorsken (gleda ved å lesa nynorsk er underordna).

Me gjer lite til å få fremja djupt-

gripande endringar på desse haldningane. Det me gjer i dag er å få elevane til å tenkja yver kvifor det er slik, og kanskje få nokre av dei til å endra oppfatning. Trass i poenget med bokmålsveldet vil dei mest leseglaide sjå bokmålet som den einaste vegen til språkgleda og språkleg utfalding. Dei språklege ideali vil dei finna i den massekulturen som er enklast å tolka i filmar og i radio og fjernsynsprogram. Tilnærmingi til nynorsken vert kunstig næringstilstørsla gjennom skulen.

Det fell knapt den gjenomsnittlege nynorskeleven inn å spyrja etter nynorske bøker eller kulturtildi anna enn det som fylgjer som ei sjølvfylgja av skulen eller lokalmiljøet. Dimed hev me ikkje utvikla eit ålment upplyst publikum som me kann venda oss til med målpolitisk agitasjon. Me hev snarare eit publikum som bøygjer av når dei møter sterkt nok motstand frå bokmålseliten.

Kva er det so for alternativ eg ser fyre meg ? Kva med å setja i gong tevlingar um kven som les mest nynorske bøker, slike tevlingar hev fenge åtgaum i andre høve ? Det må gjerast noko for å få ungdom til å kjøpa nynorsk musikk, teikneseriar o.l. Det må ikkje vera noko produkt som ligg fyre på nynorsk som ikkje vert utseld og spreidd. Men fyrst av alt må leidande kulturpersonlegdomar innanfor nynorsksverdi fremja leselyst. Og dei må syna fram at bokmålet vert subsidiert i langt sterkare grad enn nynorsken. Dei nynorske kulturpersonlegdomane er for lite flinke eller kjem for dårlig fram med kor lite pengar som eigenleg vert gjeve til nynorsken som tilskot samanlikna med alt det som gjeng med til bokmålet. Når bokmålet fær midlar som eit tilskot er det avdi ein skal fremja norsk språkkultur. Når nynorsk fær det, vert det hevda at det er til å stydja upp um nynorskens posisjon i vårt kulturliv.

Motivasjonen for å stydja upp um nynorsken vert sett på som eit vedheng til norsk språkkultur. Det veikjer evna vår til å nå ut til og kveikja nynorskbrukarar og å vinna nye nynorskbrukarar. Det er ikkje like viktig og like interessant å studera nynorsken. Det vert stødt framstelt som problematisk at me hev nynorsken. Det vart til dømes sagt um Vesaas at han skreiv eit gamaldags nynorsk. Kven vilde ha sagt noko sånt um Bjørneboe ? Dette er språkmobbing.

Me kann ikkje godtaka at nynor-

sken er eit vedheng. Me må fremja endring det er eit livsvilkår i eit moderne samfund.

Eit 1000-årsminne:

Slaget ved Svolder

I år 1000 fall norskekongen Olav Tryggvason i eit sogekjent slag ved øyi Svolder. Kva for ei øy dette er, veit ingen visst i dag, etter di ingi øy ber dette namnet no. Det hev vore strid millom dei lærde um kvar sjøslaget stod. Sume trur at Svolder låg nær den tyske øyi Rügen. Andre, og millom dei Adam av Bremen, hev meint at slaget stod i Øresund. Adam var kannik – d.e. geistleg ved ei domkyrkja=bispekyrkja, – under erkebisp Adalbert. Han var lærar ved domskulen, og han skreiv ei vidkjent soga um erkebispane ved Hamburg-Bremenkyrkja som er viktigaste kunnskapskjelda um Norderland i tidi fyreåt. Halvdan Koht sette um stykki knytte til Noreg.

I år 1000 kom Olav Tryggvason siglande med ein stor flote etter møte med kong Burislav i Vendland. Ved Svolder låg flótane til sveakongen Olof Skottkonung (skattekonge), danekongen Svein Tjugeskjegg (tviskjegg, på dansk Svend Tveskæg) og den norske Eirik jarl.

Me held oss til Snorre som i skildringi av slaget snaudt er heilt nøytral. Fyrst vende danekongen Svein seg mot Ormen lange og Olav Tryggvason, men laut draga seg undan med store tap. Likeeins gjekk det med sveakongen og hans mannskap. Men Eirik jarl rudde kongskipi, og Olav «bykste med sine menn uti hav», som Sivle segjer det.

Sigerherrane var samde um å dela Noreg, men nordmennene Eirik og Svein jarl, brør, fekk makti.

J.K.

Før naturen vart avsjela

AV K. E. STEFFENS AKSEL HAANING: Naturens lys. Vestens naturfilosofi i høymiddelalder og renæssance 1250 - 1650.

C. A. Reitzels Forlag, København 1998

Ein tek snaudt munnen for full når ein segjer at tilhøvet til naturen slik det ytrar seg i tanke, kjensle og handling vil avgjera framtid og livsvoner åt manneætta på denne planeten. Miljøkrisa er eit faktum, og endåt til dei som tenkjer mest optimistisk vedgjeng ofte at der er ålvorlege problem og utbjodingar som krev mykje samordna innsats og ein god del teknologisk og økologisk omlegging og justering. Men korleis hev me kome opp i eit slikt uføre, kva for historiske omstende gjorde det mogleg og etter kvart røynleg? Og var der andre utvegar, tevlande «modellar» som vart forkasta eller marginaliserte, men som kanskje kan ha kveikjande verdi for oss i dag?

For folk som tenkjer progressivt og lineært er svaret greidt og klårt: den forvitkskaplege tenkjinga, slik ho ytra seg i religion og naturfilosofi var bokstaveleg tala unrealistisk. Der er inga sjel eller guddomleg immanens i naturen: han er ihopsett av retningslause og meiningslause mekanismar som eksperimentalvitkskapane kan kartleggja og finna matematiske uttrykk for. Kunnskapen om desse mekanismane vert omsett i maskinar og produksjon som ein hevdar etter kvart vil gjera livet lettare og meir komfortabelt for alle menneske.

Naturen er fyrst og fremst råstoff, og tanken om eit levande, organisk kosmos kan nok vera romantisk vakker, men sann og røynleg er han ikkje. Universet er i seg sjølv meiningslaust, og den fysiske og organiske naturen kan etter dette synet ikkje ha nokon annan verdi enn den mennesket legg i honom. Paradoksalt nok var det kristne synet på verda ein fyresetnad for tingleggjeringa og avsjelinga av naturen. Som ein reaksjon mot det antikke synet om eit levande kosmos gjennomvoe av guddomar knytte til dei ulike kreftene og sfærerne, såg ein ofte på naturen som eit område der demoniske, fårlege og freistande makter dreiv sitt spel. Men samstundes var det òg fastslege at som Guds skaparverk var verda og ytringane hennar gode, men rett nok utan sjølvstendig status andsynes skaparen.

Men etter kvart som framvoksteren av moderne vitskap meir og meir gjorde Gud til ein uturvande storleik, stod ein att med ein heilt og fullt tingleggjort og avsjela natur som berre hadde verdi i den mun han kunne nyttast ut og stetta menneskeleg trøng og interesser.

Aksel Haaning hev skrive eit ruvande verk om synsmåtar og oppfatningar av naturen som vart skuva til sides, gløymde eller marginaliserte etter kvart som eksperimentalvitkskapane og eit mekanistisk syn på naturen voks fram og vart rådande. Tri personar ruvar i framstellinga: Macilio Ficino (1433-1499), Paracelsus (1493-1541) og Giordano Bruno (1548-1600).

Minst kjend av desse er Ficino, som var utdana både lækjar og prest og som saug inn og eigna til seg Platons tankar og omsette dei og gav ut alle verka hans på latin (1484). Det var mykje hjå Platon og i den platoske tradisjonen som samstava godt med det kristne synet på verda og mennesket, og serleg galdt det vektleggjringa av det åndelege og oversanselege og nedvurderinga av det lekamlege og dennesidige. Ficino lagde vekt på verdssjela som bandet millom Gud og skaparverket hans og hevda at der fanst ein «naturleg magi», som millom anna kunne ytra seg på lækjande vis i song og musikk. Denne tanken møtte motstand i kyrkjelege krinsar som i magi helst såg eit område der vonde ånder huserte, og i dag er han nok helst å finna hjå okkultistar og andre som tenkjer «alternativt».

I motsetnad til Ficino var Paracelsus ein kontroversiell og sers autoritetskritisk personlegdom som stort sett nyttja tysk når han ordlagde seg skriftleg. Han forkasta det meste av den rådande boklege lærdomen når det galdt medisin og filosofi og la all vekt på autentisk røyndom og sannkjenning, som i naturen og det han kalla «ljoset i naturen» hadde si viktigaste kjelde.

Best kjend av desse tri er nok Giordano Bruno, ofte framstelt som ein martyr for eit moderne og naturvitkskapleg orientert livssyn. I røynda var det som kjettar og panteist («men der var

ingen såkaldt panteisme hos Bruno») at han vart tiltalt, granska og dømd av den pavelege inkvisisjonen.

Både hjå honom og hjå Paracelsus møter ein ikkje so lite intellektuell arroganse, og ein kan undrast på om ikkje ein porsjon list og lempe kunne ha vore til bate både for dei sjølle og ideane deira, heller enn det provoserande ovmodet som ein ofte møter i det dei skreiv og uttalte.

Kor som er: Haaning skriv med sympati og innsikt om personar og åndsstraumar som seinare fekk ikkje liten innverknad på tysk romantikk og naturfilosofi, og framleis er der viktige og kveikjande idear å finna i skriftene til desse tenkarane. Når han t.d. skriv at «Brunos centrale bestrebelse(er) at undersøge og forstå hvordan menneskets mentalitet og bevidsthed er forbundet med naturens struktur» (s.414), då er det i høg grad ein problematikk som er aktuell og moderne.

Ein kunne ynskt eit avsluttande kapittel der det vart synt moglege samanhengar og tilknytingar til økofilosofiske tilnærmingar til naturen og serleg dei som ikkje set mennesket i sentrum, men legg vekt på og prøver å grunngjeva at naturen hev eigenverdi utanom alle menneskelege interesser. Av Haanings framstelling gjeng det klårt fram at både Ficino og Paracelsus såg det slik at naturen var skapt «for menneskets skyld» (s. 179, 217 og 227), men det er tenkjeleg at Brunos visjon av eit uendeleg univers og ein uendeleg natur ikkje var antroposentrisk på det viset.

Det er vel mange prentefeil i boka, men elles hev forlaget ære av utgjevinga. Der er både bibliografi og namneregister, og serleg fortener det ros for at omsette sitat frå skifter på latin, tysk og italiensk er attgjevne i original i fotnotane.

**Spreid
høgnors lesnad!**

Ivar Aasens målsamlingar 1851-1854

Umtalen henta frå Norsk Tidend etter løyve frå Olaf Almenningen.

I mange av språkhistoriene våre står det gjerne at Ivar Aasen (1813-1896) ikkje reiste grundig nok rundt i landet på målferdene sine, slik at nynorsken til slutt berre vart eit vestlands- og fjellbygdmål som moderne austlendingar og byfolk ikkje kunne nytte. Dei som hevdar dette, tek gjerne berre utgangspunkt i den fyrste langferda hans frå åra 1842- 1847 - og knapt nok det. No har Ivar Aasen-selskapet i Bergen/Volda nyleg gjeve ut Målsamlingar 1851-1854 på Norsk Bokreidingslag L/L. I redaksjonsnemnda for selskapet, som har teke på seg å gje ut skriftene til Aasen, sit professorane Jarle Bondetvik og Oddvar Nes i Bergen og fyrsteamanuensis Terje Aarset i Volda. Utgjevingane deira er delte opp i to bokrekker, ei (A) som skal gje ut skriftene til Aasen og ei (B) som skal gje ut studiar og kommentarar om Aasens verksem. I tillegg kjem så dei skriftene som Ivar Aasen-instituttet i Volda gjev ut.

I den nye samlinga, nr. 6 i rekka under A, går det tydeleg fram at Aasen nok tenkte på målreisingsprosjektet sitt. Såleis er det her med ordsamlingar frå sju ferder Aasen gjorde i tidsrommet 1851-1854, etter at han var ferdig med Ordbog over det norske folkesprog i 1850. Tilfanget frå desse siste reisene tok han då sidan inn i det store samlande ordboksverket Norsk Ordbog (1873). Terje Aarset har skrive ei fyldig innleiing til denne nyutkomne samlinga, Skrift nr. 6, og her finn vi også oversiktlege kart over reiserutene til Aasen i desse fire åra. I denne omtalen skal vi særleg gå inn på dei ferdene Aasen gjorde til Nord- Noreg og flatbygdene på Austlandet. Reisene til Vestlandet, Telemark, Setesdal, Gudbrandsdal og Hallingdal lyt då få ligge i denne omgang.

Midtsommars 1851 reiste Aasen nordetter, og kom til sist heilt opp til Tromsø (13-17. juli). På denne reisa skrev han særleg ned ord frå Lofoten, der han også kunne byggja på E. G. Schyttes ordsamling frå 1807. Totalt fekk han med seg 450 ord på denne utforda, mesteparten rimeleg nok henta frå fiskarlivet på sjø og land. Svolvær og Kabelvåg var dei stadene der han heldt

seg lengst. Året etter stod Hallingdal og Ringerike for tur. Fengda her vart på 650 ord, og ikkje så reint få av dei var frå Ringerike. Etter nokre «utfyllande turar til Vestlandet og Telemark i 1852-1853, kom så turen til Østfold og Romerike i 1853. Her fekk han særleg skrive ned mykje tilfang frå Eidsberg, Spydeberg og Sørum, slik at ordfengda frå denne landsluten kom opp i 1150 ord. Frå Østfold hadde han også god hjelp og støtte frå J. Wilses ordsamling på 1600 ord frå Spydeberg (1780). Året etter for han over Hadeland og Toten òg, men her er orda skrivne inn i lag med dei han same året mellom anna fann i Gudbrandsdalen, så talet på målføreord frå desse traktene er derfor noko uvisst.

Samla sett henta Aasen då inn omlag 6500 ord på desse fire åra 1851-1854, skriv Aarset, og vi kan vel grovt rekne med at 16-1700 av dei då kom frå dei landsdelane som Aasen «ikkje tok omsyn til», som det heiter frå motmennene våre. Oppstillingane til Aasen over dialektord er oversiktlege, opplysningane er gjerne knappe, men likevel svært råkande og presise. Ordtydingane er jamnast berre eitt ord (synonym), somme tider står det ingenting. Bak kvar hovudbolt har han støtt sett opp rekjer av ord som fleire målføreområde har sams. Her må han på ein eller annan måte ha tenkt på kor representative og allmenne orda var, og om dei fortente ein plass i ei landsomfattande ordbok over norsk mål. Målfolk og andre språkinteresserte bør sikre seg desse verdifulle målsamlingane som Ivar Aasen-selskapet no held på å gje ut. Desse bokrekjkene gjev oss godt innsyn i arbeidsmåten til Ivar Aasen og det filologiske storverket han reiste.

Olaf Almeningen

Tilskrifter

Vestmannen

Bladstyrar Lars Bjarne Marøy
Eliasmarken 14, 5163 Laksevåg
Telefon 55 34 33 77

Vestmannalaget

Formann Lars Bjarne Marøy
Eliasmarken 14, 5163 Laksevåg
Telefon 55 34 33 77
Ivar Aasen-sambandet
Formann Dag Hagen Berg
Ivar Aasen-sambandet
Grensa 8, 0159 Oslo
Telefon 22 33 68 10
Heimes.: <http://www.geocities.com/Pentagon/5936/samandet/sambandet.html>

Vestlandske Mållag

Formann Lars Bjarne Marøy
Eliasmarki 14, 5163 Laksevåg
Telefon 55 34 33 77

Norrønalaget Bragr

Formann Lars Bjarne Marøy
Tilskrift som Vestlandske Mållag

Norsk Bladmannahag

Formann Lars Bjarne Marøy
Som Vestlandske Mållag

Norsk Bokreidingslag

Postbok 684, 5001 Bergen
Telefon 55 31 66 29

Høgnorskringen

ved Håvard Tangen
Grensa 8, 0159 Oslo
Telefon 22 33 68 10
e-post: havard.tangen @ oslo online. no

Norsk Målungdom

Øvre Slottsg. 5, 0157 Oslo
Telefon 22 24 63 00 / nmu @ nynorsk.no
Noregs Mållag

Kirkegata 32, 0105 Oslo
Telefon 22 47 71 00 / Faks 22 47 71 01

IvarAasen-sambandet

Ivar Aasen-sambandet er landssamskipnad åt vestmennene og høgnorskørsla. Sambandet arbeider for målupplysning, måldyrking og målreising. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og krev i nynorsk full jamstelling for i-målet som Ivar Aasen valde.

Sambandet hev ei sergjerning i norsk målrørsla; både lag og einskilde kann vera med. Skriv deg inn!

Årspengar kr.50,-

Innmelding til formannen:

Dag Hagen Berg,

Ivar Aasen-sambandet,

Grensa 8, 0159 Oslo

Tlf. 22 33 68 10

<http://www.geocities.com/Pentagon/5936/samandet/sambandet.html>

Giro 0814 20 27 209

Godt målmøte i Sunnmøre Vestmannalag

Av Kjell Inge Bjørke

Sunnmøre Vestmannalag skipa til ope møte laurdag 26. Februar på bedehusloftet i Volda.

Vestmannalaget hadde fenge Johan H. Grimstad som fyredragshaldar. Yverskrifti på fyredraget var «Brennande målspursmål». Grimstad sit i stjorni til laget. Møteleidaren Svein Kvamsdal ynskte fyredragshaldaren velkommen.

Grimstad opna fyredraget sitt med å segja at han var glad for eit slikt lag, eit lag med framtak for norsk mål. Eit slikt lag lyt hava til fyremål å beinka på det som hev skeiva seg til.

Han minnte møtelyden um sambygdingar som i sitt kvardagsyrke sette målsaki høgt: Anders Hovden, Johannes Barstad (med bladet «Stille stunder»), Henrik Kårstad og Rasmus Øvrelied. Desse lyt vera fyredømi i arbeidet vårt for målsaki.

«Dei gav oss ein arv til å gøyma...» kvad han Ivar Aasen.

Grimstad sagde at det no er alvorsame tider for nynorsken. Les me eit bladstykke i «Syn og Segn», lyt me lesa lenge fyrr me ser um det er nynorsk eller bokmål me les. Her er maksa saman mykje ymist. Me øyder òg nynorsk dersom vanleg brukarnynorsk skal vera normalnynorsk. Me kann ikkje godtaka alle slags målføreuttrykk og taka det for god nynorsk.

Fyredragshaldaren minnte um at

nynorsken kom inn i gymnaset i 1907. I 1934 vart det sett ned eit utval. Frå då av byrja det å rakna for nynorsken. Utvalet fremja den sokalla «tilnærningslinia». Målet skulde bokmåliserast.

Eitt stend fast. Nynorsken hev vorte den store taparen, han hev vorte ringare, ja beint fram fatigare.

Då Distrikthøgskulen vart skipa, var det for at bygdekulturen skulde få eit godt utgangspunkt. Dette hev ikkje vorte innfria.

Grimstad sagde at laget vårt tek mål av seg å femna vidt. Det som vert bode i fjerrsjåsendingane vert kalla kultur, men er noko heilt anna enn det som det vert kalla. Mangt hev ikkje rot i det norske eller gjev ikkje etterklang hjå norskdomsmenn.

Norsk kultur er eit samanheng. Me lyt dyrka det beste me hev i vår norske kultur. Henta fram dikt for diktframsegjing. Ikkje berre vanlege dikt, men salmar med. Grimstad fortalte om arbeidet med eit utkast til eit salmehefte som ei eigi nemnd i Noregs Mållag vart sett til å laga. Heftet var meint til å nyttast attåt «Norsk Salmebok (No 5)».

Målfolket totte at me trong eit tilleggshefte til «No 5». Den nye salmeboki vanta nokre salmar som var godt innovde og mykje nyttå «Nynorsk salmebok» var i bruk.

Grimstad sagde at me lyt arbei-

da for å få inn att dei klassiske formene i målet. I det samanhenget lyt me tenkja gjennom korleides ein skal fara taktisk fram. Ein lyt finna ut kva som batar eller ikkje batar målarbeidet.

Han gjorde framlegg um at i fløyen vår (innan målrørsla) treng me å innföra ordet «norsk» i staden for nynorsk. Lat oss kalla målet vårt «Norsk» so lyt dei hine kalla målet sitt det dei synest best.

Me lyt gjera Ivar Aasen-tunet til ein surdeig i målrørsla. Me som er dei mest trugne i målrørsla er etla til å reisa upp att vårt tjodmål.

Fyremålet med målrørsla vår er at det norske folkemålet må etterreisast. Me må nyttå nynorsk offentleg, t.d. i offentleg tale lyt me nyttå skriftmålet.

God målbruk lyt koma fram når me nyttar nynorsk. Folket vårt må få høyra: Slik ordlegg me oss her i Noreg.

Etter fyredraget var det samråda millom dei uppmøtte. Mange totte dei hadde hørt eit forvitnelegt fyredrag. Det gledde òg at mange unge var med i fylkingi. Me var samde i at me hev ei stor fyreloga i tidi me liver i. Møtelyden song, fyre og etter fyredraget, fleire av songane åt Ivar Aasen og ein av Lars Tjensvoll.

Høgnorskringen

Høgnorskringen er ein landsdekkande ring som vil reisa nynorsk i sitt «beste lag» (Aasen). I høgnorsknamnet ligg programmet. Open for alle som er samde i grunntanken. Ringen er med i Ivar Aasen-sambandet. Årspengar kr 50,-. Skriv til:

Høgnorskringen
Grensa 8, 0159 Oslo
Telefon 22 33 68 10
Postgiro 0803. 4591343
e-post:
havard.tangen@oslo.online.no

DAG OG TID

Lyser opp i målmørkret!

Ring oss i dag og ting avisat til spesialpris;
199 kroner for eit halvt år!
Telefon: 22 33 00 97

Dag og Tid

Pilestredet 8, 0180 OSLO

Tlf. 22 33 00 97 – Faks 22 41 42 10 – E-post:bladstova@dagogtid.no

Charles Baudelaire på norsk

Av Ola Breivega

Den franske diktaren og litteratur- og kunstkritikaren Charles Pierre Baudelaire, som døyde 45 år gammal i 1867, vert av mange rekna som ein av dei fremste på sine felt i det 19. hundreåret. Heile det poetiske hovudverket hans, *Les Fleurs du mal* (Det vondes blomar) ligg no føre attdikta til norsk av Haakon Dahlens hand, i og med at den største bolken i samlingi, *Spleen et ideal* (Tunglynde og ideal) kom ut i 1999.

Baudelaire fekk ein tragisk lagnad. Han kom tidleg på kant med stykfaren, ein høgståande militær, som sette seg imot dei litt rærere interessene hans. Heile livet var han plaga av økonomiske suter, og han stridde med sjukdom og kriser. Bolkevis brukte han narkotika. Røyslene frå stoffmisbruket skildrar han i *Les Paradis artificiels* (Kunstige Paradis, 1860). Han levde seg som kritikar og omsetjar. Mange reknar omsetjingane hans av verki til Edgar Allan Poe som grunnleggingi av moderne fransk omsetjarkunst. Einaste diktsamlingi hans, den alt nemnde *Fleurs du mal*, som kom ut i 1857, vart kverrsett, og seks av dikt i vart dømde utuktige. Mot slutten av livet gav han ut ei samling med prosadikt, *Petits poemes en prose*, der han tok opp att emne og motiv frå diktsamlingi. Prosadikti er omsette til norsk, det same gjeld dagboki hans, eit sterkt vitnemål om eit samansett menneskesinn.

Det kunstsnytt Baudelaire stod for, er ei original og personleg tolking av hovedidear frå tysk og engelsk romantikk. Han byggjer òg på Kants utgreiding om tilhøvet mellom fornuftssannkjennin, moralisk dom og estetisk røysle. Serleg viktig er den plassen han gjev fantasi. Kunstverket er heilt og fullt eit produkt av skapande kunstnarleg fantasi (imagination). Ved hjelp av fantasi kan kunsten skapa ein einskap og ein harmoni som ikkje finst i sanseverdi.

Eit viktig omgrep for Baudelaires estetikk er *les correspondances*. På norsk vert det oftast omsett med "samklangen". Fantasien oppfattar ein samanheng mellom ulike sansedata (til dømes mellom fargar og tonar), mellom sanseverdi og det indre livet i mennesket, og kanskje òg mellom den røyndomen mennesket møtet her og no, og ei oversanseleg og meir røynleg verd. Synsmåtane til Baudelaire fekk avgjerande

innverknad både på symbolistane og på mange andre diktarar.

Som lyrikar med var Baulaire ein nyskapspar. I ditti hans møter me eit kløyvt sinn, eit storbymenneske som er bunde til verdi og den sanselege nytingi, men som samstundes ser og skjørnar at nytingi er verdlaus og livet forgjengeleg. Dikti er merkte av angst og livstrøyttelek. Dei krinsar ofte om det sjuklege og uhygglelege, men vitnar samstundes om ei leiting etter ei fullkome som berre finst i kunsten og venleiken. Ofte verkar det som om tematikken i ditti står i motsetnad til den idealistiske og til dels religiøse atmosfæren som pregar litteratur- og kunstkritikken hans.

Då diktsamlingi *Les Fleurs du mal* kom ut i juni 1857, var ho samansett av fem bokar med i alt 100 dikt. Bokane hadde desse titlane : *Spleen et ideal*, *Fleurs mal*, *Revolte*, *Le vin* (Vinen) og *La Mort* (Døden). Dei seks dikt i samlingi som hadde fått dom på seg for å vera utuktige vart tekne bort i andreutgåva, som kom i 1861. I staden utvida Baudelaire

samlingi med 32 dikt, slik at talet kom opp i 126. I den komplette attdiktingi av *Les Fleurs du mal* som me no har frå Haakon Dahlens hand, er òg dei seks forbodne dikt i 1857-utgåva medtekne, slik at attdiktingi femner om 132 dikt i alt.

Det ligg eit storarbeid bak denne attdiktingi, både i form og innhald. Å gjeva ein rettvis omtale av heile verket har me ikkje høve til her. I staden vil me taka føre oss eitt dikt, *Elevation* (Lyfting) som i tillegg til å stå på sin rette plass i samlingi, er prenta på fyrste innbretten på omslaget. Det lyder slik i Dahlens attdikting.

*Høgt over sjøar og høgt over dalar,
skogar og fjell, hav med skyer lik slør,
hinsides sola, bak eterens dør
opp over kanten av stjerneportalar.*

*Mi ånd, du lyfter deg utan å stanse
og som symjaren tumlar i bårar av skum
glir du muntert fram gjennom endelaust
rom i ein useieleg, frydefull transe.*

Ivar Aasen-bøker

Ivar Aasen: Norsk Maalbunad. Samanstelling av norske ord etter umgrep og tyding, 2. utg. Hefta kr 60, i bd. kr 80

Arne Garborg: Ivar Aasen. Fyreord av Trygve Lande. Fin miniatyr-bok. 1996, i bd. kr 95.

Jostein Krokvik: Ivar Aasen – sosial frigjerar og nasjonal målreisar. Livsskildring. 1996, bd. kr 250

Jarle Bondevik og Oddvar Nes (red.); Ivar Aasen-studiar. I. Med artiklar av Jarle Bondevik, Andrew Robert Linn og Bjarne Ulvestad. 1998, hefta kr 160

I serien med dei uprenta skriftene etter Ivar Aasen, utgjevne av Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset, er til no desse bøkene komne:

1. **Sunnmørsgrammatikkane** av Ivar Aasen. 1992, hefta kr 180
2. **Målsamlingar frå Sunnmøre** av Ivar Aasen. 1994, hefta kr 200
3. **Målsamlingar frå Bergens Stift** av Ivar Aasen. 1995, hefta kr 230
4. **Målsamlingar frå Christiansands og Agershuus Stifter** av Ivar Aasen. 1997, hefta kr 230
5. **Målsamlingar frå Trondhjems og Tromsø Stifter** av Ivar Aasen. 1998, hefta kr 230

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684, 5001 Bergen

Telefon 55 30 18 99 – Telefaks 55 32 03 56

Vestmannen

Søk deg langt vekk frå i stankar som tærer,
rens deg i rømda der luftlaget skin,
og drikk, lik ein rein og guddomeleg vin,
elden som fyller dei lysande sfærer.

Bortanom kvardagens sorger som sprenger
og tynger vårt liv med si kvelande skodd,
lykkeleg den som med veng lik ein brodd
borer seg opp mot dei skinande enger !

Han som på tanken lik lerka kan svinga
mot himlen om morgen i uhemma svev,
som fattar det heilage liv utan strev,
blomanes språk og dei tagale tinga !

Som me ser, har attdiktaren gått sigrande ut or striden med dei franske aleksandriane. Det står det respekt av. Men mælt med jamvel liberale mål for nynorsk målbruk har han ikkje stått seg like godt i den språklege kampen. Eg siktar til ord og former som hinsides rents, sfærer, borer, blomanes språk - og til blandingi av e- og a-infinitiv (ikkje ”kløyvd”) i rein rimnaud. Det finst ingen ting i Baulaires bruk av fransk som skulle tilseia slike tradisjonsbrot i ei norsk attdiktning.

Kva so med innhaldet ? Slik diktet ter seg i norsk målbunad, har det samanheng og substans ? Gjev det dessutan ein lesar som ikkje kan fransk, ei oppleving som kann seiast å korrespondera (sic) med originalen ? Til mi store glede er svaret ja. I dette sentrale diktet har Dahlen løyst innfløkte attdiktionsflokar på ein meisterleg måte. Det lover godt med tanke på dei andre diktene.

Chapeau, Monsieur Dahlen !

**NYNORSK
ANTIKVARIAT**

Pb 9243 Grønland, 0134 OSLO
Tlf 22 19 02 11
Faks 22 19 61 10
epost:
tinging@nynorskantikvariat.no
Kontortid: onsdag

Verdfulle bøker

Gunnstein Akselberg og Jarle Bondevik, red.: **Heiderskrift til Oddvar Nes**

24 artiklar frå mål- og namnegranskning. Hefta kr 275,-

Alv Askeland: **Folkesuvereniteten, Stortinget og Grunnlovi**.

Frisk essay-samling på godt mål um grunnleggjande spørsmål for norsk folkestyre og sjølvstende. Gjelsvik-prisen. Hefta kr 135,-

Alv Askeland: **Kyrkjeljod. Salmar**. Hefta kr 115,-.

Jarle Bondevik og Andreas Bjørkum: Festskrift til **Anders Ohnstad**.

Hefta kr 200,-.

Conrad Clausen: **Festskrift til Ludv. Jerald**. I bd. kr 195,-.

Gunnar Gilberg: **Sjå attum** (dikt). Hefta kr 80,-.

Hannaas, Clausen, Jerald: **Vestmannalaget 110 år**. I bd. kr 200,-.

Sigrid Omland Hansteen: **Idyllar i ei ulvetid** (dikt). Hefta kr 130,-.

Arne Horge: **Gråskuggen**. Fin barnebok med teikningar av Dagfinn Instanes og unge hjelparar. I bd. kr 168,-.

Ludv. Jerald: **Heimlandet dreg**. Roman. Hefta kr 45,-, i bd. kr 65,-.

Ludv. Jerald: **Grundtvig og folkehøgskulen i dag**. I bd. kr 130,-.

Jostein Krokvik: **Norskrøtt skriftmåls store fall**. Um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Hefta kr 130,-.

Jostein Krokvik: **Ny Hungrvekja og Jan Prahl**. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: **Mål og vanmæle**. Soga um det offentlege målet. Hefta kr 160,-.

Jostein Krokvik: **Kjettarord um norsk målkymi**. Hefta kr 24,-.

Gudlaug Nedrelid: **I ulvekjeften** (dikt). Hefta kr 110,-.

Olav Nygard: **Dikt i samling**. 100-årsutg. ved Conrad Clausen. I bd kr 145,-.

Sigurd Sandvik: **Skriv betre norsk**. Rettleiding i målbruk. Hefta kr 115,-.

Sigurd Sandvik: **Suldalsmålet II**. Ny samling ord og ordlag frå Suldal. Hefta kr 100,-. Suldalsmålet I og II samla for kr 200,-.

Sigurd Sandvik: **Litl-Ola**. Um 7-åringen Litl-Ola som veks upp på fjellgard i Suldal på 1920-talet. Astrid Haugland teiknar. Hefta kr 145,-.

Sigurd Sandvik: **Stølsguten**, Ola hev vorte 9 år og er gjætgut. Samstundes skildring av arbeidsliv og folkeliv i Suldal. Hefta kr. 145,-.

Gustav Indrebø: **Norsk Målsoga**. Det store målsogeverket. I band kr 350,-.

Gustav Indrebø: **Kva er målreising. Utvalde artiklar**. Hefta kr 50,-. Gustav Indrebø: **På norsk grunn**. Hefta kr 125,-.

Inger Indrebø Eidissen: **Gustav Indrebø. Ei livsskildring**.

Skildra frå nært hald. I band kr 230,-.

Nikolaus Gjelsvik: **Von og veg**. Gjelsviks høgskatta ervebrev um norsk målføring. I band kr 60,-.

Severin Eskeland: **Framandordbok**. Einaste nynorske. I band kr 115,-.

Severin Eskeland: **Ei minnebok**. I band kr 50,-.

Egil Lehmann: **Reise det som velt er**. Hefta kr 115,-.

Egil Lehmann: **Færøysk-norsk ordbok**. I band kr. 150,-.

Egil Lehmann: **Islendsk-norsk ordbok**. I band kr 250,-.

Egil Lehmann: **Norsk-islendsk samtaleordbok** (parlør). Hefta kr 20,-.

Eivind Vågslid: **Stadnamntydingar IV**, hefta kr. 65,-

Dessutan folkeminnebøker frå Hardanger av Halldor O. Opdal, forvitnelege bøker av Ola Breive, dikt av Egil Lehmann, romanar, dikt, og folkeminnebøker av mange andre bokskrivrar! Bed um utførleg boklista!

Norsk Bokreidingslag

Postboks 684 – 5807 Bergen

Tlf. 55 30 18 99 Faks: 55 32 03 56 Postgiro 0809 3918844

Hordaland Folkeakademi med mange kulturtilbod

Hordaland Folkeakademi hev halde årsmøte på Grand Hotel Terminus i Bergen, med godt frammøte av utsendingar frå dei mange lokale folkeakademien, og med ei årsmelding som vitna um sterk kulturaktivitet. Samla verksemder femna um 1016 tiltak, med 78 658 deltagarar. Samla hev Folkeakademiet formidla eit statstilskot på kr. 573.280 til ulike kulturaktivitetar i fylket. Aktiviteten i lokallagi ligg på eit høgt nivå, heitte det i årsmeldingi.

Berit W. Eldøy, Stord vart attvald til formann. Til styret vart attvalde for 2 år/ Brynhild Horvei og Berit Berntsen. Att frå fyrr stend Einar Lotsberg og Edith Gleditsch Kaland. I staden for Severin Overaa som sa ifrå seg attval vart Bjørg Kvistad vald for eitt år. Varamann Pål Hauge, Astrid Martinussen og Bjarte A, Synnevåg.

Av serskilde aktivitetar må nemnast den kulturelle kontakti med Litauen, Bokbussen "Soria Moria",

Kinck-dagane i Strandebarm og Skjervheim-seminaret på Stalheim.

Prosjektleidar Synnøve Gjermundnes gav årsmøtet ei klår utgreiding um kulturfilosofi på internett, og sosionom Henning Pedersen greidde ut um Ung til ung-formidling, knytt til prosjektet Future, uppsøkjande avdeling i Bergen kommune. Ei sprek dansegruppa var med i det programmet. Og Oddvar Jensen gav utgreiding um dei mange kulturtiltak som fylket stend bak.

Fylkesformann Berit W. Eldøy understrika i ein programtale at Hordaland Folkeakademi er ein kulturerbar. Me stend på trygg grunn, sa ho, men me må òg vera mottakelege for det nye som strøymer på, og me må få unge krefter med. I eit innlegg i ordskiftet vart det understrika at internett kjem til å revidera organisasjonslivet.

Jamvel Boss hev ei tusund-års soga

"Bare boss? -håndtering av avfall i Bergen gjennom 1000 år". Det er namnet på den utstillingi som Bryggens Museum byd fram. Og i katalogen og i talor på opningsdagen kom det klårt fram at bosset hev si lange soga. Det som heiter boss i Bergen nemnest elles "søppel" austpå i landet. Og her fekk me vita um ei tusund års soga.

Mange andre museum hev vore med på å laga denne utstillingi, som jamvel er bygd upp med nye golv der me kann sjå ned på samlingar av boss av mange slag. Og med tanke på all fyllmassen som er bruka ligg det nær å minna um at byen Bergen bokstavleg tala er grunnlagd på boss, det vil segja på ting som våre fedrar vilde kvitta seg med.

Og i talen sin slo byantikvar Siri Myrvoll fast at det slett ikkje er boss alt det me ser på denne utstillingi. Mange ting er perlor. Og me hev då også noko som heiter att bruk, slo ho fast. Millomalderen hadde sine kulturlag. Offentlege ordningar hadde me ikkje på 1100-talet. Her hev utstillerane gjeve oss eit rikhaldig attersyn. Og det attersynet fær oss til å tenkja på vår eigi haldning til det som me kallar boss, eller helst "berre boss".

Ludvig Jerdal

Snakk med oss om Plassering

Vi gir deg betre råd!

KREDITKASSEN

HER FINN DU OSS I HORDALAND:

Arna - Bryggen - Fana - Fyllingsdalen - Landås - Rådhusplass - Åsane
Askøy - Austervoll - Bømlo - Norhordaland - Os - Osterøy - Sotra

Sluttordet
D'er betre pengeløysa en Æreløysa

Ivar Aasen